

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
42

ISSN 1211-7250
ISBN 80-86023-29-X

BRNO 2001

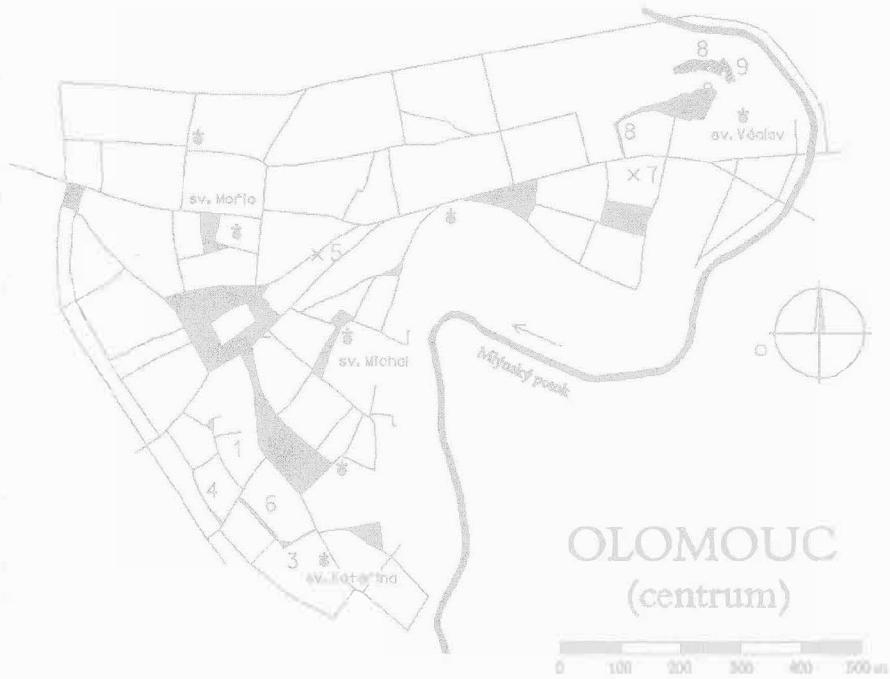
PŘEHLED VÝZKUMŮ 42 (2000)

- Vydává: Archeologický ústav AV ČR Brno
Královopolská 147, 612 00 Brno
E-mail: infor@iabrno.cz
<http://www.iabrno.cz>
- odpovědný redaktor: Doc. PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc.
- Redakce a příprava pro tisk: Mgr. Balázs Komoróczy, Ing. Petr Škrdla, Ph.D.,
PhDr. Lubomír Šebela, CSc., Mgr. Richard Zatloukal, Miroslav Lukáš,
Alice Del Maschio
- Na titulním listě:
1. Výřez jihovýchodní části historického jádra města Brna z plánu z roku 1754 (Archiv města Brna, Sbirka map a plánů K11).
Uložení Portos//D:/scanner/PV 2000/PV/Pv.tif
  2. Dvě středověká aquamanile ve tvaru beránka a koníčka, pocházející z odpadních jímek, odkrytých roku 2000 při výzkumu severozápadní části tzv. „Velkého Špalíčku“ v Brně (Dominikánská 3, 5, 7). Foto Karel Šabata, Museum města Brna.
- Tisk: BEKROS
- Náklad: 350 ks

© 2001 by the Authors.

All rights reserved.

AÚ AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00

Obr. 16. Lokalizace záchranných výzkumů v Olomouci v roce 2000 uvedených v textu: 1. Dolní náměstí č. o. 42; 2. Horní náměstí; 3. ulice Křivá a Šemberova; 4. Mlýnská ulice; 5. Ostružnická ulice před č. o. 24; 6. Šemberova ulice; 7. Třída 1. máje č. o. 26; 8. Václavské náměstí 3-5; 9. Václavské náměstí čp. 811.

Lageplan der Rettungsgrabungen in Olomouc im Jahre 2000, wie im Text angeführt: 1. Platz Dolní náměstí Nr. 42; 2. Platz Horní náměstí; 3. Straßen Křivá und Šemberova; 4. Straße Mlýnská; 5. Straße Ostružnická vor Hausnr. 24; 6. Straße Šemberova; 7. Straße Třída 1. máje Nr. 26; 8. Platz Václavské náměstí 3-5; 9. Platz Václavské náměstí Kónskr. Nr. 811.

nických materiálů zde nebyly výrazné. Také na křižovatce s ulicí Křivou, v sondě S2 v hloubkách 0,4-0,6 m a 0,8-0,9 m kamenité vrstvy pokračovaly. Štět však nepokrýval celou ulici souvisle a rovnoměrně, jak doložily přípojky k jednotlivým domům.

V sondě S1 před č. 2 (rozměry 5 x 1,6 m) byl zdokumentován JZ profil P1 o délce 1,7 m. Celková hloubka sondy S1 byla 3,6 m, přičemž v hloubce 3,1 m bylo dosaženo geologického podloží z šedozeleného jílu. Až do hloubky 2,4 m sahaly středověké vrstvy, v hloubce 1,5-1,8 m byla uložena dřevěná dutá kláda, pravděpodobně pozůstatky vodovodního potrubí. Ve spodní části ji obalovala vrstva šedého jílu sloužící jako izolace. Zásyp této roury obsahoval množství organického materiálu, např. kousky kůží, zlomky dřev nebo skořápky ořechů.

Hana Dehnerová, SPÚ v Olomouci

Resumé:

Olomouc (Bez. Olomouc), Dolní Platz Nr. 42. Mittelalter. Siedlungschichten. Rettungsgrabung.

Olomouc (Bez. Olomouc), Křivá und Šemberova Gasse. Jüngere Burgwallzeit – Neuzeit (18.-19. Jh.). Siedlungschichten. Rettungsgrabung.

Olomouc (Bez. Olomouc), Šemberova Gasse. Mittelalter. Siedlungschichten. Rettungsgrabung.

OLOMOUC (okr. Olomouc)

Horní náměstí, parcela č. 116/2. Sídlištní vrstvy. Středověk, novověk. Záchranný výzkum.

Lokalizace: SMO 1 : 5000, rok vydání 1991, list Olomouc 8-0; plocha mezi body v souřadnicích Z s. č., J s. č.: ([68,94], [80,103], [81,102], [69,93]) mm.

V souvislosti s předlážděním Horního náměstí začal v polovině března roku 2000 záchranný výzkum. Z důvodů zajištění statické stability nové dlažby byl částečně změněn stavební projekt, který předpokládal celkové snížení terénu o 0,80-0,90 m. V první fázi archeologického výzkumu byly sledovány a dokumentovány průběhy tras raně novověkých dřevěných vodovodů. Průřez těchto tří tras, bohužel značně poškozených stavebními úpravami,

byl zachycen v severní části náměstí, v místech ústí ulic Opletalovy a Ostružnické. V SZ části náměstí, několik metrů SZ od sloupu sv. Trojice, byl zachycen objekt o průměru cca 2,0 m, vyplněný převážně rozdrobenou maltou a stavební destrukcí, k němuž směřovaly dvě trasy dřevěného potrubí. S největší pravděpodobností se mohlo jednat o původní místo, na němž stála do roku 1716 Herkulova kašna přemístěná na stávající místo v důsledku stavby Trojičního sloupu.

Během archeologického dohledu na Horním náměstí byly dokumentovány také zbytky dnes již neexistujících staveb. Šlo především o části základů bývalé hlavní vojenské strážnice (zbourané v 90. letech 19. stol.), která se nacházela při SZ nároží radnice. Tyto základy byly v JV části porušeny základy pro pomník císaře Františka Josefa I. (stavěn v letech 1895–1898, odstraněn po r. 1918).

První archeologicky kopanou sondou na Horním náměstí byla sonda lichoběžníkovitého půdorysu (3,15 x 2,6 x 2,7 m) nacházející se před SZ průčelím radnice, cca 25 m od orloje (šachta pro vánoční strom). Sonda nedosáhla intaktního geologického podloží (hloubka 1,00 m) a prořala pouze kulturní vrstvy náležející konci 13. až průběhu 14. století. K nejstarším nálezům z této sondy patří železná šipka do kuše s trnem zařaditelná do průběhu druhé poloviny 13. století.

Další archeologicky sledovanou akcí na Horním náměstí byl výkop pro dešťovou kanalizaci o celkové délce necelých 50 m (šířka výkopu cca 0,6 m), nacházející se přibližně mezi Moravským divadlem a radnicí, ve směru SZ – JV. Ani tento výkop nedosáhl geologického podloží, místy však porušil středověká kulturní souvrství náležející 13. a první polovině 14. století. Nalezeny byly především železné předměty z období kolem poloviny 13. století, z nichž lze jmenovat téměř kompletně zachovanou ostruhu a části koňských postrojů.

Poměrně rozsáhlý archeologický výzkum probíhal na Horním náměstí od poloviny srpna do první dekády měsíce listopadu podél JV strany radnice na ploše přibližně 740 m². Intaktního geologického podloží bylo dosaženo pouze ve čtyřech zjišťovacích sondách o maximálních rozměrech 1 x 2 m, zatím co všude jinde byly zkoumány pouze kulturní vrstvy bezprostředně ohrožené stavební činností (do hloubky 80-90 cm).

Nejdůležitějším zjištěním byly jednotlivé úrovně historických štetových dlažeb z průběhu 14. století a skutečnost, že v podstatě žádná z nich netvořila souvislou plochu, ale vždy buď jakási ostrůvka a nebo chodníky. Nejvíce se dnešnímu pojmu „dlažba“ blížila vrstva k. 162 nacházející se pod strukturovanou rašclinou k. 106 ve čtvrcích A4-A6, B4-B6 a C4-C5 táhnoucí se ve směru SZ –

JV. V rámci výzkumu toto dláždění zaujímá plochu téměř 100 m². Byla vytvořena říčními valouny z místních kulmských drob a připomíná tak typické „kočičí hlavy“, ale s mnohem nerovnějším povrchem. Podél SV hrany (ve čtvrcích A6-B6) bylo ukončeno téměř svisle postavenými dřevěnými fošnami širokými až 30 cm, tvořících jakýsi obrubník. Na rozhraní čtvrců A4-A5 spočívala na této dlažbě část dřevěné konstrukce, snad zbytek některého z kupeckých krámků. Dláždění k. 162 bylo v JZ směru překryto vrstvou strukturované rašeliny k. 106 a dál patrně pokračovalo formou štetu. Tato skutečnost byla potvrzena sondou o rozměru 0,5 x 1 m ve čtvrci B4, která dosáhla hloubky 1,00 m. Dlažba tímto směrem proto již dále zjištěna nebyla. Vznik této dlažby byl datován keramikou a parvem Jana Luccmburského (1310-1346) do období kolem první čtvrtiny 14. století. Důležitá byla také výše zmíněná strukturovaná rašelina k. 106, neboť poskytla množství odstřížků mosazného plechu - pozůstatků po pasířské výrobě. Jde tak o doklad přítomnosti tohoto řemeslníka, který také mohl své výrobky - opaskové přezky, různé ozdoby klobouků, oděvů atd. - vyrábět přímo v rámci středověkého tržiště již někdy na přelomu 13.-14. století. Několik ztracených hotových či defektních výrobků tohoto pasíře bylo nalezeno zejména ve čtvrcích A3-A5. Dalším dokladem přítomnosti zmíněného řemeslníka je nález kamenného kadlubu na odlévání tzv. cánů, ze kterých se vyklepával plech potřebných tlouštěk, dále upravovaný stříháním. Pasíř také odléval své výrobky přímo do forem. V našich zemích naprosto unikátním nálezem je raménko mincovních vážek (délka 72 mm) uprostřed s motivem hlavy s otevřenými ústy. O domácí provenienci by mohl svědčit fakt, že jde o ztracený ještě „neodjehlený“ a neopracovaný polotovár. Tento nález zřejmě dokládá zdejší výrobu těchto předmětů, o nichž se ještě donedávna soudilo, že se k nám již hotové dovážely z Porýní. Nelze však vyloučit ani import polotovaru. Nalezenou keramikou (uloženina . 126) je tento předmět datován do samého závěru 13. století. Uloženina k. 106 rovněž vytvořila vhodné prostředí pro konzervaci předmětů ze dřeva a kůže, což v jiných částech výzkumu a v jiných uloženinách (zvláště SV od čtvrců A6-B6) bylo spíše výjimkou. Z nálezů je dále nutno zmínit několik kostěných hracích kostek a zbytků kostěných hranolků - pozůstatků po jejich výrobě. Z jiných, poněkud starších vrstev obdobného charakteru (čtverec A1 a A2) pocházejí dva téměř identické zlomky terakotových hlaviček s horní polovinou trupu - tzv. jezdců v kápích.

SV směrem od čtvorce A6 se podél celé JV hrany zkoumané plochy (tedy na bezmála 300 m²) nacházely různé štetové zpevnění povrchu a chodníky. Pocházely z průběhu téměř celého 14. století a často tvořily i několik ostrůvkovitých vrstev nad sebou.

Velmi pozoruhodným zjištěním byla skutečnost, že štěty podél své SZ hrany byly lemovány řadou nejméně patnácti ohnišť. SZ směrem od těchto ohnišť štěty (alespoň v rámci zkoumané plochy) již dále nepokračovaly. Ohniště se nacházela téměř v pravidelných rozestupech, nejčastěji 2-2,5 m od sebe a některá měla dvě, ale někdy i čtyři fáze. Přimo v těchto ohništích a nebo v kulturních vrstvách v jejich bezprostřední blízkosti, bylo nalezeno nápadné množství mincí. V převážné většině šlo o parvy Václava II., pouze výjimečně pak o parvy Jana Lucemburského. Ojedinelé byly: brakteát Přemysla Otakara II., těžko určitelná denárová mince z 12.-13. století a zatím neurčený (může jít o dosud neznámou ražbu) brakteátový haléf. Mincí bylo na výzkumu nalezeno celkem 32 kusů, přičemž z ohnišť a jejich okolí jich pocházelo 31 kusů (za laskavé určení veškerého numizmatického materiálu děkuji p. Jaroslavu Dopitovi). Stopy po dřevěných kúlech byly v okolí ohnišť nalezeny spíše výjimečně, zato ohniště k. 551 ve čtverci B20 mělo kolem sebe trojúhelníkovitou zídku z nasucho kladených kameňů. Ve dvou případech bylo přímo v ohništi nalezeno dno masivní tuhové zásobnice, v jednom případě takové dno leželo v bezprostřední blízkosti.

Celou situaci lze interpretovat tak, že v dobách trhů v těchto místech byly na některých ohništích pro jiné trhovce - zákazníky - připravovány za poplatek různé pokrmy. Jiná ohniště mohla naopak v chladných obdobích sloužit pro ohřívání řemeslníka, který přímo na tržišti vyráběl a prodával své výrobky. Nelze vyloučit, že se jednotlivá ohniště nacházela pod jednoduchými přístřešky, což by vysvětlovalo skutečnost, že byla štětovými chodníky respektována. Množství fází některých ohnišť nasvědčuje patrně tomu, že obchodník se v další sezóně na „své“ místo opět vrátil a nadále provozoval svou činnost.

Z dalších předmětů poztracených na někdejší tržišti lze jmenovat opět kostěné hrací kostky a větší koncentraci jejich polotovarů a výrobních odpadů. Nalezeno bylo rovněž několik bronzových či mosazných kování, např. ve tvaru korunované ženské hlavičky o rozměrech 16 x 11 mm. Důležitý je rovněž nález třmínku mincovních vážek z přelomu 13. a 14. století (čtv. A23) a unikátem z téhož období (čtv. B23) je železné protiskluzové kování na botu ve tvaru číslice „8“ se třemi háčky (velikost 26 x 28 mm). Neobvyklý je nález břidlicového kamenného disku s otvorem uprostřed (Ø 51 mm, Ø otvoru 5 mm, tloušťka 6 mm) kolem něhož jsou vyryty dvě soustředné kružnice protať paprsky. Patrně jde o předmět nalezený ve středověku, mající souvislost se slunečním kultem v mladší době bronzové. Ojedinelý je rovněž i nález fragmentu zubu třetihorního žraloka (délka 33 mm).

Nepochybně mimořádným objevem byl kruhový zděný základ o průměru 4,6 m (zeď k. 900, čtv. B 19). S největší pravděpodobností jde o podstavec pranýře, který je v místech při jižní straně radnice doložen písemnými prameny. Pata tohoto základu se nacházela v hloubce -1,4 m od současného povrchu. Vznik stavby byl keramickým okrajem náhodně přidaným do malty datován do období kolem roku 1500. Ještě v první polovině 18. století je v těchto místech na starších mapách olomouckého náměstí zakreslen kruhový objekt, avšak bez bližších vysvětlivek. Základ pranýře byl porušen při stavbě plynovodu prováděné někdy kolem poloviny 19. století. Cihlový základ o rozměrech 0,63 x 0,65 m pro svítiplynový litinový kandlábr (doložený zde i historickými fotografiemi), byl zdokumentován nedaleko od pranýře ve čtverci A20.

Karel Faltnýnek, Státní památkový ústav v Olomouci

Resumé:

Olomouc (Bez. Olomouc), Horní Platz. Mittelalter, Neuzeit. Siedlungschichten. Rettungsgrabung.

OLOMOUC (okr. Olomouc)

Mlýnská ulice, parcela č. 116/124 Sídlištní vrstvy. Středověk, novověk. Záchraný výzkum.

Lokalizace: SMO 1 : 5000, rok vydání 1991, list Olomouc 8-0; 60 mm od Z, 54 mm od J s. č. až 69 mm od Z, 39 mm od J s. č.

Záchraný archeologický výzkum při budování kanalizace v blízkosti bývalého městského opevnění probíhal na přelomu let 1999/2000. V minulosti na tomto místě často probíhala stavební činnost, která značně narušila původní stratigrafie. Přesto se podařilo zjistit zbytky středověkých vrstev datovaných do druhé poloviny 13. století. Mezi důležité nálezy patří část válcového dřevěného potrubí vodovodu, který se v Olomouci stává samozřejmostí od druhé poloviny 16. století (Bláha 1995). Výkop pro kanalizaci také narušil cihlovou stoku patrně barokního stáří.

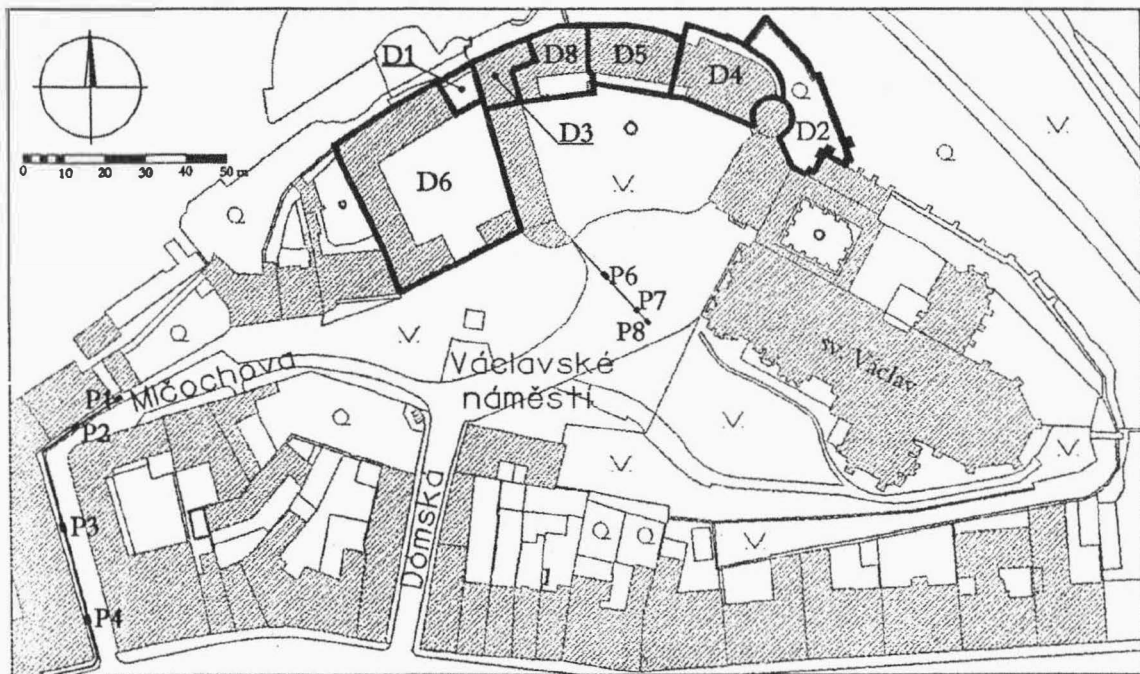
Hana Dehnerová, Pavel Štělzar Státní památkový ústav v Olomouci

Literatura:

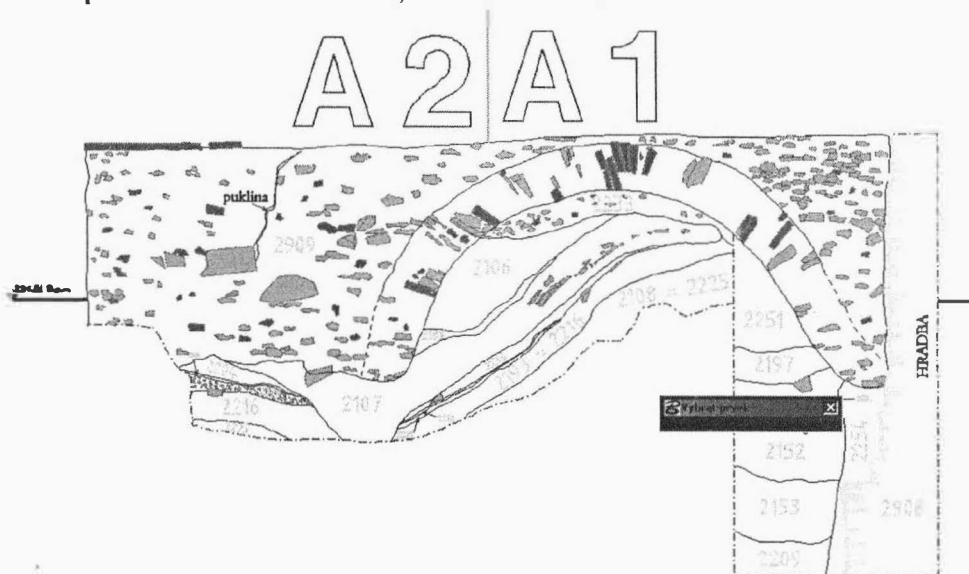
Bláha, J. 1995: Olomouc – příspěvek ke kulturní historii pozdně středověkých měst, 29-39. In: Kultura średniowiecznego Śląska i Czech. Miasto (ed. Wachowski, K.), Wrocław.

Resumé:

Olomouc (Bez. Olomouc), Mlýnská Gasse. Mittelalter, Neuzeit. Siedlungschichten. Rettungsgrabung.

Obr. 17. Celkový plánek lokality Olomouc, Václavské náměstí se zkoumanými plochami.
Gesamtplan der Fundstelle Olomouc, Platz Václavské náměstí mit erforschten Flächen.

Obr. 18. Zbytek kameno-hliněného jádra (k. 2198) mladohradištního opevnění na jihozápadním profilu sondy III.
Rest-Kerne aus Stein und Ton (k. 2198) der jungburgwallzeitlichen Befestigung auf südwestlichem Profil der Sonde III.

OLOMOUC (okr. Olomouc)

Ostružnická ulice před č. o. 24, parcela č. 116/28.
Sídlištní vrstvy. Středověk, novověk. Záchraný výzkum.

Lokalizace: SMO 1 : 5000, rok vydání 1991, list Olomouc 8-0; 102 mm od Z, 129 mm od J s. č.

V květnu 2000 byl dokumentován profil rýhy pro kanalizační přípojku, která vedla ze středu ulice k domu č. o. 24. Její celková délka byla 4,85 m, šířka 0,8 – 1 m a maximální hloubka 3,3 m. V úrovni -2,4 m od současného povrchu se objevilo podloží tvořené hnědožlutým písčítým jílem. Na něj nasedalo mohutné kulturní souvrství, jehož podstat-